

Xarxa Punt TIC

MÒDUL 1 NIVELL BÀSIC

Recerca i recuperació d'informació a Internet

Unitat didàctica 1: La importància de la informació a la societat del coneixement

➔ ÍNDEX

Unitat didàctica 1

La importància de la informació a la societat del coneixement

Orígens històrics de la noció

Competició de conceptes

Actualitat del concepte

Indicadors d'una societat del coneixement

Definició de la societat del coneixement

Paradoxa de la societat del coneixement: el creixement del no- coneixement

Nous riscos d'exclusió a la societat del coneixement

Conclusió

→ La importància de la informació a la societat del coneixement

El terme societat del coneixement ocupa un lloc estel·lar a la discussió actual a les ciències socials així com a la política europea. Es tracta d'un concepte que aparentment resumeix les transformacions socials que s'estan produint a la societat moderna i serveix per a l'anàlisi d'aquestes transformacions. Al mateix temps, ofereix una visió del futur per guiar normativament les accions polítiques.

Orígens històrics de la noció

La noció societat del coneixement té els seus orígens als anys 1960, quan es van analitzar els canvis a les societats industrials i es va encunyar la noció de la societat post industrial. Així, per exemple, el sociòleg Peter F. Drucker va pronosticar l'emergència d'una nova capa social de treballadors de coneixement (P.F. Drucker, 1959) i la tendència cap a una societat de coneixement (Drucker, 1969). Aquest tipus de societat està caracteritzada per una estructura econòmica i social, en la qual el coneixement ha substituït el treball, les matèries primeres i el capital com a font més important de la productivitat, el creixement i les desigualtats socials (vegeu Drucker, 1994).

No obstant això, més conegut és el treball de D. Bell (1994) sobre la societat post industrial (*L'ADVENIMENT DE LA SOCIETAT POST-INDUSTRIAL*; Editorial Aliança). Aquest concepte va expressar la transició d'una economia que produeix productes a una economia basada en serveis, l'estructura professional de la qual està marcada per la preferència a una classe de professionals tècnicament qualificats. El coneixement teòric s'ha convertit, segons aquest enfocament, en la font principal d'innovació i el punt de partida dels programes polítics i socials. Aquest tipus de societat està orientada cap al progrés tecnològic i l'avaluació de la tecnologia i es caracteritza per la creació d'una nova tecnologia intel·lectual com a base dels processos de decisió.

En aquesta època, fins al final dels anys 1970, l'anàlisi dels canvis a la societat moderna va ressaltar tres aspectes:

-L'expansió de les activitats d'investigació estatals i privades era la causa principal de la influència científica en una sèrie de sectors industrials (vegeu Lane, 1996). En aquesta diagnosi es va reflectir l'expansió històrica de les despeses en I+D que s'havien produït durant la postguerra.

-Paral·lelament a l'expansió dels sectors de serveis, es van incrementar les activitats econòmiques basades en el coneixement. Amb la importància creixent del coneixement teòric va créixer també el pes econòmic de les activitats basades en el coneixement (vegeu per als anys 1950 i 1960 Machlup, 1992, i Porat, 1977)

-L'estructura professional estava marcada pels treballadors de coneixement professionalitzat i amb una qualificació acadèmica: Bell (2001) va estimar que al voltant d'una quarta part de la població pertanyia a aquesta nova classe de coneixement, en la qual es va incloure els empleats amb un diploma universitari

o d'una escola superior, els empleats i els funcionaris de categories altes i els empresaris.

Aquestes anàlisis van apuntar, per tant, a una societat altament influenciada per la ciència, academitzada i centrada en els serveis; diferenciada de la societat industrial que, al seu torn, estava caracteritzada pel coneixement experimental, el predomini dels sectors industrials, les activitats manuals i el conflicte entre capital i treball.

Competició de conceptes

Per descomptat, el concepte de societat del coneixement no és l'únic empleat per descriure els canvis socials a les societats actuals. També s'usen altres nocions com, per exemple, la societat de la informació i la societat xarxa.

La noció de societat de la informació s'utilitza sobretot quan es tracten aspectes tecnològics i els seus efectes sobre el creixement econòmic i l'ocupació. Aquesta discussió té com a punt de partida la consideració que la producció, la reproducció i la distribució de la informació és el principi constitutiu de les societats actuals. Però a la recent discussió europea, tant a l'àmbit de les ciències socials com a l'àmbit polític, s'observa que aquest terme és reemplaçat pel de societat del coneixement, la qual cosa implica un canvi conceptual de la informació al coneixement, considerant-lo com a principi organitzador de la societat moderna i ressaltant la seva importància per a la societat actual, per als canvis a l'estructura econòmica i als mercats laborals, per a l'educació i per a la formació.

Una altra noció alternativa és la de societat xarxa, noció promoguda per M. Castells. Es tracta d'un concepte que està situat entre la societat de la informació i la societat del coneixement. Castells marca diferències pel que fa a la societat de la informació, distingint entre informació i informacional. Informació, és a dir comunicació del coneixement, ha estat, segons Castells, "fonamental en totes les societats (...). En canvi, el terme informacional indica l'atribut d'una forma específica d'organització social en la qual la generació, el processament i la transmissió de la informació es converteixen en les fonts fonamentals de la productivitat i el poder, a causa de les noves condicions tecnològiques que sorgeixen en aquest període històric" (Castells, 1996. Vol. 1. Pàg. 47).

Semblant al concepte de societat del coneixement, el de la societat xarxa sosté que la transformació actual de la societat indica un canvi en la producció social, a causa de la creixent importància de la informació o del coneixement per als processos socioeconòmics. Informació i coneixement es converteixen en els factors productius més importants. Malgrat això, tot i que Castells declara que ni la tecnologia determina la societat ni la societat dicta el curs del canvi tecnològic, l'enfocament de la societat xarxa parteix de la idea d'una tecnologia feta i investiga els efectes de l'aplicació dels invents tecnològics sobre la societat. No té en compte que la tecnologia és una construcció social en el desenvolupament de la qual intervenen múltiples actors i diferents interessos, i tampoc aprofundeix més en la idiosincràsia del coneixement i la seva

rellevància per als processos socioeconòmics i els efectes sobre el propi coneixement quan s'ha convertit en el factor productiu més important.

Actualitat del concepte

Des dels anys 90, el concepte de societat del coneixement ha ressorgit tant a la política com a les ciències socials (vegeu, per exemple, Reich, 1992; Drucker, 1994; Lundvall & Johnson, 1994; Stehr, 1994; OECD, 1996; Krohn, 1997; Knorr-Cetina 1998, Willke 1998 i Weingart 2001). Al contrari que el concepte de societat de la informació, aquest terme no fa referència solament a la base tecnològica per caracteritzar la societat actual i per ressaltar-ne les diferències amb la societat industrial. Però queda menys clar què s'entén per societat del coneixement. Heidenreich distingeix quatre definicions:

1. Similar al terme societat de la informació, la noció de societat del coneixement indica la importància de les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC) i la seva utilització en els processos econòmics.
2. La noció ressalta les noves formes de produir coneixement. El coneixement és considerat un dels principals causants del creixement juntament amb els factors capital i treball. En aquest sentit, es concedeix una rellevància crucial a la producció de productes intensius en coneixement i als serveis basats en el coneixement.
3. Es ressalta la importància creixent dels processos educatius i formatius, tant en el seu vessant d'educació i formació inicial com al llarg de la vida.
4. Es destaca la importància creixent dels serveis intensius en coneixement i comunicació, que generalment es denominen treball de coneixement (vegeu OECD, 2001, i Reich, 1992).

El concepte de societat del coneixement fa referència, per tant, a canvis a les àrees tecnològiques i econòmiques estretament relacionades amb les TIC, en l'àmbit de la planificació de l'educació i la formació, en l'àmbit de l'organització (gestió de coneixement) i del treball (treball de coneixement).

Tot i això, davant un concepte tan general s'ha de mantenir, segons Heidenreich (2003), una postura escèptica. Cal preguntar, per exemple, si és possible basar la definició d'un tipus de societat en el concepte coneixement, tenint en compte que cap societat existeix sense disposar de coneixement. Tampoc queda molt clar si coneixement és més que una categoria residual per explicar la part del creixement econòmic que no s'ha pogut explicar a través de les altres categories. El fet que el terme sigui utilitzat per instàncies polítiques com l'OECD, la Unió Europea i governs nacionals per promoure estratègies polítiques, fa sospitar que es tracta més aviat d'una visió directriu en lloc d'un concepte sociològic contrastat. Per aclarir aquestes sospites, es fa a continuació una revisió de la trajectòria sociològica de la noció, prescindint de la seva carrera política, però abans s'exposen breument alguns indicadors que justifiquen que s'està parlant d'una societat del coneixement.

Indicadors d'una societat del coneixement

Ja hem esmentat anteriorment alguns dels indicadors que apunten a l'emergència d'una societat del coneixement.

En l'àmbit econòmic s'observa que els sectors de producció de béns perden importància en l'estructura econòmica a favor del sector serveis. Més concretament, creix la importància dels mercats globalitzats de divises, de finances i de capitals enfront dels mercats de productes. A més, l'estructura ocupacional canvia radicalment a través del creixement de les categories professionals altament qualificades i la disminució de les categories menys qualificades. I dintre de les empreses, creix la importància de tenir sistemes adequats de gestió del coneixement i adaptar les estructures organitzatives i de gestió a un entorn canviant.

També s'observen canvis profunds en l'àmbit polític en el sentit que les decisions polítiques depenen cada vegada més d'una legitimació científica, la qual cosa fa que els actors polítics depenguin cada vegada més d'experts i assessors. A més, sembla que estan disminuint els marges de decisió i la capacitat de gestionar processos socials per part del sistema polític, fet que és més evident enfront del sistema econòmic que depèn cada vegada menys de les decisions polítiques a causa de la globalització dels processos econòmics (vegeu Willke, 1998).

Relacionat amb els canvis en les estructures ocupacionals, s'observa una importància creixent de l'educació, que queda reflectida en el nivell d'educació més alt de la població. Un indicador és la transformació de les universitats com a institucions d'elit a institucions d'educació superior massificada. Tanmateix, en el debat entorn de la societat del coneixement no està resolta encara la qüestió de si el progrés tecnològic és el causant de l'increment de nivell educatiu o si l'increment del nivell formatiu ha impulsat la innovació tecnològica i, per tant, la transició cap a la societat del coneixement.

També en l'àmbit cultural s'han produït canvis profunds. Malgrat que tot just es debaten aquests canvis en l'àmbit cultural relacionat amb la transició cap a la societat del coneixement, s'ha produït un intens debat entorn de la globalització i l'ús d'Internet, que indica un profund canvi en els processos culturals i les interaccions socials relacionades amb l'ús de les noves tecnologies d'informació i comunicació i els avenços en les tecnologies de tràfic.

Definició de la societat del coneixement

El concepte actual societat del coneixement no està centrat en el progrés tecnològic, sinó que el considera un factor del canvi social entre d'altres, com per exemple, l'expansió de l'educació. Segons aquest enfocament, el coneixement serà cada vegada més la base dels processos socials en diversos àmbits funcionals de les societats. Creix la importància del coneixement com a recurs econòmic, la qual cosa comporta la necessitat d'aprendre al llarg de tota la vida. Però igualment creix la consciència del "no-saber" i la consciència dels riscos de la societat moderna.

Aquestes consideracions impliquen la necessitat de preguntar-se pels fonaments del concepte. Un punt de partida ha de ser la pregunta: Què és coneixement?

Heidenreich, en l'article anteriorment esmentat, proposa partir de les teories de Kant, James, Dewey i Luhmann per contestar aquesta qüestió. Kant ja va indicar que el coneixement no és una representació objectiva del món. No obstant això, tampoc és una representació merament subjectiva i discrecional. Som capaços de distingir entre somnis i realitat, independentment del que s'entén per realitat. Algunes representacions es confirmen a la pràctica, d'altres no.

El que fa falta és aconseguir un equilibri entre el que és subjectiu i el que és objectiu en la noció de coneixement, i per fer-ho es pot recórrer a les propostes conceptuals del pragmatisme nord-americà de James i Dewey, i a la teoria de sistemes desenvolupada pel sociòleg Luhmann.

Luhmann defineix coneixement com un esquema cognitiu que es considera veritable, però que, al mateix temps, és variable. Aquests esquemes regulen la relació de sistemes socials i físics amb el seu entorn. A diferència de les expectatives normatives, que no es revisen ni tan sols en cas de decepció, les expectatives cognitives sí es revisen i es corregeixen, si és necessari, a força de les experiències adquirides. Tot i que el coneixement no representa el món de forma objectiva, hi ha un criteri de la seva adequació (la seva veritat) que rau en la seva convalidació a la pràctica (James, 2001, i Dewey, 1960), encara que aquests efectes pràctics no estan donats de forma objectiva, sinó que, alhora, es constitueixen a través de les interrelacions entre les persones perceptores i actuant, d'una banda, i la realitat, de l'altra. D'aquesta manera es construeix socialment una certesa de la realitat (Realitätsgewißheit – Luhmann, 1995. Pàg. 166) que és una condició imprescindible per a qualsevol manera de pensar i d'actuar. En aquest sentit, coneixement implica la “capacitat d'acció social” (vegeu Stehr, 1994. Pàg. 208).

La utilització d'aquesta definició del coneixement implica que no es pot parlar de la societat del coneixement fent referència només al fet que s'està produint cada vegada més coneixement, si es pren com a indicador, per exemple, que el 90 per cent de tots els científics de tots els temps estan vivint ara. No es tracta d'un indicador de la societat del coneixement, sinó, com a molt, d'un indicador de la constitució d'un sistema autònom de la producció de coneixement. Basant-se en la definició exposada, la societat actual no disposa de més coneixement que altres societats, sinó que la definició de coneixement com a variable i verificable quant al no compliment d'expectatives fa pensar que la societat del coneixement està caracteritzada per la importància decreixent dels rituals, de les tradicions i de les normes acceptades sense més. Al contrari, la societat del coneixement està marcada per la disposició de posar en qüestió les percepcions, suposicions i expectatives tradicionals i socialment acceptades. La tesi implícita és que les societats actuals consideren cada vegada més l'expectativa basada en coneixement en lloc de normes. És a dir, les expectatives són cada vegada més variables i revisables.

Les regles i evidències de la nostra societat estan cada vegada més sotmeses a processos de reflexió, la qual cosa té la seva expressió en la deterioració accelerada de les estructures reguladores tradicionals.

La consideració que una societat es basa en el coneixement no depèn, per tant, del tipus dels béns produïts (és a dir béns immaterials o intensos en I+D) i tampoc de les competències específiques dels empleats, que es manifesten per exemple en certificacions acadèmiques. Les organitzacions moltes vegades citades com a exemples del treball basat en el coneixement –com ara les consultories, els bancs d'inversió, els corredors de borsa, els laboratoris de programari o les agències publicitàries– no ho són per les seves exigències laborals específiques o els seus productes com a organitzacions basades en coneixement. D'entrada, els coneixements i experiències requerits per a la producció de roba i d'acer no són menys intensos que els coneixements requerits per a les activitats en les organitzacions esmentades. Tampoc es pot definir la societat del coneixement a través de la immaterialitat dels seus processos econòmics (Stehr, 2000. Pàg. 63). No hi ha dubte que s'està reduint el pes de les activitats relacionades amb l'obtenció de matèries primeres, el seu tractament i la producció de béns materials. Però també les activitats immaterials podrien ser altament estandarditzades, deixant poc marge d'acció i de decisió individual. El criteri essencial és la disposició de posar en dubte les normes i regles establertes. Per tant, la capacitat innovadora és constitutiva per a la societat del coneixement. Només es pot parlar d'una societat de coneixement quan les estructures i processos de la reproducció material i simbòlica d'una societat estan tan impregnades d'operacions basades en coneixement, que el tractament d'informació, l'anàlisi simbòlica i els sistemes experts es converteixen en un dominant respecte als altres factors de reproducció. Un altre requisit imprescindible de la societat del coneixement és que el coneixement en general i el coneixement dels experts en particular siguin sotmesos a un procés de revisió contínua, convertint d'aquesta manera la innovació en un component quotidià del treball basat en coneixement (vegeu Willke, 1998. Pàg. 355).

Es pot suposar que tot tipus de societat té aquesta disposició. No es pot imaginar una societat invariable en el temps, com tampoc es pot imaginar una societat sense tradicions, normes i regles institucionalitzades. Però solament la societat moderna altament diferenciada, l'origen de la qual es troba en el Renaixement italià, ha estat capaç de crear dinàmiques transformadores permanents a través de la constitució de subsistemes de la societat orientats al canvi (sobretot la ciència, l'economia i la tecnologia). En aquest sentit, la validesa del concepte de societat del coneixement depèn d'obtenir indicis clars que la producció, distribució i reproducció del coneixement ha assolit una importància estratègica i dominant en les societats actuals. En primera lloc s'han d'identificar els espais socials estratègics de la producció i distribució del coneixement, com les pràctiques i els objectes constitutius, i descobrir la seva posada en xarxa i la seva institucionalització de les estructures locals en règims globals (vegeu Rammert, 1999).

Paradoxa de la societat del coneixement: el creixement del no-coneixement

Sobre la base del concepte del coneixement de la teoria de sistemes, sorgeix la qüestió: que és el més específic de la societat del coneixement actual? La resposta ha de partir de les incerteses, les ombres, els dilemes i les paradoxes de la societat del coneixement.

El sociòleg N. Stehr (2000) ressalta, per exemple, la fragilitat de la societat del coneixement modern quan subratlla que els avenços tecnològics i científics són una de les causes de la incertesa actual. Així, per exemple, els avenços en les tecnologies d'informació i comunicació han augmentat la fragilitat dels mercats financers i comercials, la qual cosa obliga a les organitzacions a augmentar la seva flexibilitat per poder adaptar-se als canvis en els mercats. També l'augment del coneixement científic i la seva àmplia difusió causen més incertesa, fragilitat i contingència (vegeu Stehr, 1996). En aquest sentit, es considera que el major coneixement produeix també més desconeixement. Mentre els coneixements augmenten amb gran rapidesa, el saber del que no sabem augmenta amb velocitat encara més vertiginosa (H. D. Evers, 2000. Pàg. 8). Per tant, un dels trets de la societat del coneixement és l'augment de les zones d'incertesa, convertint la ignorància —entesa com el desconeixement del “no-coneixement”— en incertesa —entesa com el coneixement del “no-coneixement” (sé que no sé)—.

Fins ara, s'observava aquesta dinàmica solament en els subsistemes de la ciència i de la tecnologia. Però les fronteres entre els sistemes de producció de coneixement són cada vegada més permeables, la qual cosa augmenta la incertesa cap al conjunt de la societat i els seus processos d'innovació. En altres paraules, a la societat del coneixement la percepció i el tractament de la incertesa tenen cada vegada més importància, la qual cosa és immanent al procés de generació del coneixement modern (vegeu Krohn, 2001. Pàg. 16).

El procediment experimental i els discursos hipotètics típics del sistema de ciència comencen a formar part dels processos del conjunt de la societat, és a dir les formes amb què s'estan duent a terme les pràctiques científiques entren en les pràctiques quotidianes de les societats (vegeu Krohn & Weyer, 1989, i Krohn, 1997). La pràctica experimental és més que la simple “prova i error”, és l'intenta sistemàtic de processar col·lectivament i aprendre de l'experiència. Segons Krohn (1997. Pàg. 66) es pot parlar d'una pràctica experimental quan:

- S'utilitzen les noves tecnologies basades en el coneixement en un context organitzatiu determinat;
- Una xarxa d'actors integra diferents formes d'aprenentatge (learning by using, doing, designing, researching, reflecting);
- Existeixen possibilitats institucionalitzades de retroalimentar els processos d'innovació amb les experiències adquirides amb la pràctica.

Els avantatges dels procediments basats en la pràctica experimental són obvis. Existeix una disposició permanent per buscar noves solucions i camins. I, al contrari que a la societat medieval, no hi ha tanta resistència davant les innovacions, tot i que es coneixen els seus efectes destructius (discutit per

Schumpeter) i els seus riscos. Es construeixen avions i, després d'haver-los utilitzat durant 20 anys, l'explosió d'una roda fa caure l'avió; es canvia l'alimentació del bestiar introduint carn a la seva alimentació i es descobreix després que, per causa d'aquesta innovació, malalties cerebrals d'alguns animals traspassen les barreres de les espècies i produeixen també en els humans aquest tipus de malaltia. En aquest sentit, la societat del coneixement és també una societat del risc, en la qual les conseqüències de l'aplicació de teories dubtoses i de tecnologies deficientes contrasten amb les perspectives positives dels avenços científics i tecnològics, pel fet que els efectes negatius ja no es produeixen només en un subsistema sinó que afecten a la societat en el seu conjunt. Per tant, la societat del coneixement no es caracteritza per l'extensió del coneixement reduint el desconeixement, sinó per unes pràctiques experimentals que produeixen coneixement, però al mateix temps més desconeixement, incertesa i inseguretat.

Això queda reflectit en el fet que es qüestionen cada vegada més regles i evidències acceptades pel conjunt de la societat. La societat del coneixement està marcada per l'erosió accelerada de les seves estructures reguladores i pel desenvolupament de noves regles i normes. Per tant, un dels indicadors claus per al desenvolupament de la societat del coneixement és l'oscil·lació accelerada entre la desregulació i la nova regulació.

Nous riscos d'exclusió a la societat del coneixement

El concepte de societat del coneixement crida l'atenció sobre el fet que els processos socioeconòmics adquireixen una nova qualitat perquè el coneixement es converteix en el factor de producció més important. En aquest sentit, s'està parlant d'una nova manera de producció, ja que el capitalisme segueix sent el principi dominant del sistema econòmic actual i no s'oculta el risc que apareguin noves formes d'exclusió social relacionades amb el coneixement. Tot i així, el terme usat com a visió política sembla que promet una societat més equilibrada i més justa en la qual cadascun pot esperar que en el futur rebrà més, sempre que realitzi els esforços necessaris. En aquest sentit, es tracta d'una projecció de l'objectiu de reduir les injustícies socials (vegeu Castel, 2000. Pàg. 326). Els riscos d'exclusió social a la societat del coneixement estan relacionats amb l'accés a la informació i al coneixement, i amb els efectes de la globalització socioeconòmica.

Un dels problemes més discutits actualment és la "divisió digital". Aquest concepte fa referència a les diferències en l'accés a la informació a través de les tecnologies d'informació i comunicació. En principi, els ordinadors i Internet podrien facilitar la connexió de totes les persones a una Xarxa. L'ús cada vegada més extens de la mateixa Xarxa implica que cada vegada més transaccions socials i econòmiques es realitzin per la Xarxa. En conseqüència, l'accés a la Xarxa i la capacitat de saber usar-la és cada vegada més important per a la participació en la vida social, econòmica i política. Per tant, és important la igualtat d'oportunitats a l'hora d'accedir a la Xarxa i la capacitat de poder usar aquests mitjans metòdicament i efectivament.

Ara bé, el terme “divisió digital” expressa el fet que existeix una desigualtat geogràfica i social de poder utilitzar aquestes tecnologies, sigui per l'accés a Internet o per la disponibilitat d'un ordinador o per la competència de saber utilitzar-lo. Encara que es poden esmentar les diferències geogràfiques en l'accés a Internet a escala global –per exemple, l'oblit del continent africà– aquí es volen tractar les diferències socials a la societat europea. En el marc de la Unió Europea i dels seus estats membres hi ha programes polítics específics per fomentar l'ús d'ordinadors i l'accés a Internet en els diferents àmbits de la via social, però s'observa que es reproduïxen les desigualtats socials o es produeixen noves desigualtats a través de l'ús de la Xarxa i de la informació disponible a la Xarxa (vegeu Welsch, 2002). Els programes tecnològics són, per descomptat, imprescindibles per oferir més possibilitats d'accés, però no són suficients, ja que el “no ús” de les Xarxes té múltiples causes socials.

El concepte de societat del coneixement projecta la visió que es pot arribar a una major igualtat social a través d'esforços educatius i formatius. Tot i així, hi ha diversos arguments de pes que indueixen més aviat a una versió pessimista. Hi ha, per exemple, l'argument que un augment general del nivell de qualificació de la població i un augment de les titulacions acadèmiques causarien una devaluació d'aquests títols. En altres paraules, una alta qualificació no serviria ja per aconseguir pujar graons socials sinó “només” evitaria baixar-los. Un altre argument fa referència a la desil·lusió de les polítiques educatives dels anys 1970 i 1980 que han contribuït a l'augment del nivell de qualificació, però que no han produït canvis significatius en la (des-) igualtat d'oportunitats socials (Bittlingmayer, 2001. Pàg. 22). Sense que es canviïn els mecanismes bàsics de la socialització –és a dir si els mecanismes de competència i del mercat segueixen sent les instàncies centrals de la socialització– a la societat moderna seguiran produint-se desigualtats i discriminacions socials.

El concepte de societat del coneixement insisteix en la transformació dels mercats laborals cap a una desestandardització de les relacions laborals. Les relacions laborals estables i altament regulades de la “societat industrial” ja no són el punt de referència, sinó que les relacions laborals fins ara considerades atípiques –per exemple, el treball parcial, el treball d'autònom (fals), el treball temporal etc.– són cada vegada més freqüents així com les sortides i reentrades al mercat laboral. I aquest tipus de treball ja no es limita només als llocs de baixa qualificació, al contrari, la desregularització de treball afecta també llocs d'alta qualificació.

Recollint aquests i altres arguments, Gorz (2001) argumenta que actualment no s'ha de parlar d'una societat del coneixement sinó del capitalisme del coneixement, que pretén convertir el coneixement en una forma de capital immaterial i, per tant, en propietat privada d'empresa, donant-li el mateix tracte que al capital material. Solament es dona el pas decisiu cap a la societat del coneixement quan es deixa de considerar el coneixement com a coneixement d'experts i s'obre la via perquè sigui considerat com un element essencial de la cultura i quan es relaciona el desenvolupament del coneixement amb l'objectiu de desenvolupar les capacitats, les competències i les relacions humanes. En

aquest sentit, Gorz assigna al concepte de societat del coneixement la funció d'una visió política que podria trencar amb les regles del joc del sistema capitalista.

Conclusió

En una societat del coneixement les estructures i processos de la reproducció material i simbòlica de la societat estan tan impregnats d'operacions de coneixement que el tractament d'informació, l'anàlisi simbòlica i els sistemes experts adquireixen més importància davant d'altres factors de reproducció com el capital i el treball. Les societats del coneixement no són simplement societats amb més experts, més infraestructures i estructures tecnològiques d'informació, sinó que la validesa del concepte depèn de la verificació que la producció, la distribució i la reproducció del coneixement ha adquirit una importància dominant davant d'altres factors de la reproducció social.

Una de les característiques de la societat del coneixement és la transformació radical de l'estructura econòmica de la "societat industrial", d'un sistema productiu basat en factors materials cap a un sistema econòmic en què els factors simbòlics i basats en coneixement són dominants. Factors cognitius, creativitat, coneixement i informació contribueixen cada vegada més a la riquesa de les empreses.

Una altra característica és la influència científica en àrees essencials de la societat. N. Stehr constata les següents tendències:

- Substitució d'altres formes de coneixement per la ciència.
- Tendències cap a la constitució de la ciència com a força productiva directa.
- Constitució d'un sector polític específic (política d'educació i ciència).
- Constitució d'un nou sector productiu (producció del coneixement).
- Transformació de les estructures de poder (debat de la tecnocràcia).
- Transformació de la base legitimadora del poder cap al coneixement especial (poder d'experts).
- Tendència a que el coneixement es constitueixi com a factor bàsic de la desigualtat social i de la solidaritat social.
- Transformació de les fonts dominants de conflictes socials.

La societat del coneixement no està solament caracteritzada per l'ampliació del coneixement verificat sinó també pel creixent coneixement del "no-coneixement" i les incerteses i les inseguretats produïdes per això. El coneixement en general i més específicament el coneixement dels experts són sotmesos a un procés de reflexió i revisió contínua, i d'aquesta manera les regles i les suposicions de la societat es posen cada cop més sovint en qüestió. Les societats del coneixement es distingeixen per posar a la disposició de cada vegada més actors noves i més àmplies opcions d'acció, i al mateix temps, perquè cada vegada més es posen en dubte les estructures d'acció generalitzades i homogeneïtzades.

En una societat del coneixement s'erosionen les estructures reguladores de forma més ràpida i aquest tipus de societat està caracteritzada pel desenvolupament de noves regles. Per tant, les societats del coneixement guanyen estabilitat, però també inseguretat i fragilitat. A les societats del coneixement no es constitueixen necessàriament unitats socials i intel·lectuals homogènies, sinó que es caracteritzen per l'existència paral·lela de diferents formes d'organització i pensament social.

Una societat del coneixement no és necessàriament més igualitària que la "societat industrial". Tenint en compte, que la societat del coneixement segueix estant, segons els diversos analistes, dominada pels principis bàsics del capitalisme, es preveu que se seguiran reproduint les desigualtats socials i es produiran noves desigualtats. Per tant, seria més convenient parlar d'un "capitalisme de coneixement" o "economia del coneixement", tenint en compte que els principis bàsics de les societats avançades segueixen sent l'acumulació de capital i que es pretén sotmetre la generació i l'ús del coneixement a les regles del mercat.

Activitats

ACTIVITAT 1: Establir un posicionament personal pel que fa a les opinions formulades a la conclusió. En quins punts estem d'acord, en quins no i per què.

ACTIVITAT 2: Veure el vídeo "video1.coneixement.flv". Fer un resum dels punts més significatius en funció de la nostra experiència.